

VI. IN MEMORIAM

Władysław Ćwik (1929-2009)

W dniu 11 września 2009 r. w wyniku następstw tragicznego wypadku samochodowego zakończył życie Władysław Ćwik, wybitny historyk ustroju i prawa, związany w ciągu 56 lat pracy akademickiej kolejno ze środowiskiem lubelskim i rzeszowskim.

Na świat przyszedł Władysław Ćwik 27 czerwca 1929 r. w Zamościu, w rodzinie nauczyciela, kierownika szkoły powszechnej. W 1949 r. w zamojskim liceum im. Jana Zamoyskiego uzyskał świadectwo dojrzałości, po czym rozpoczął studia prawnicze I stopnia w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Po studiach lubelskich, na świeżo utworzonym Wydziale Prawa został przyjęty na studia magisterskie II stopnia w Uniwersytecie Warszawskim. Już w trakcie studiów ujawniał zainteresowania idące w stronę historii prawa, nie więc dziwnego, iż pracę magisterską napisał w ramach seminarium prof. Karola Koranyiego, a jej temat dotyczył austriackiej okupacji wojskowej na obszarze Królestwa Polskiego w latach I wojny światowej.

Po uzyskaniu magisterium wrócił Władysław Ćwik do Lublina i podjął w 1953 r. pracę na Wydziale Prawa UMCS w kierowanej wówczas przez prof. dr. Leona Halbana Katedrze Powszechnej Historii Państwa i Prawa jako asystent, a od roku następnego w charakterze starszego asystenta. W 1956 r. W. Ćwik przeszedł do Katedry Historii Państwa i Prawa Polskiego prowadzonej przez prof. dr. Józefa Mazurkiewicza. Z tą Katedrą związał się do końca swej pracy w Lublinie i w niej też uzyskał stopnie naukowe: doktora (w 1961 r.), doktora habilitowanego (w 1968 r.) oraz tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego (w 1977 r.). Po przekształceniach organizacyjnych Wydziału Prawa i Administracji UMCS na początku lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku i utworzeniu w 1972 r. Zakładu Historii Państwa i Prawa Władysław Ćwik kierował nim (po odejściu J. Mazurkiewicza na emeryturę) w okresie 1974-1978. W latach 1972-1978 pełnił też funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji.

Od 1978 r. W. Ćwik podjął, jak się okazało na stałe, pracę w Rzeszowie, w związku z powierzeniem Mu stanowiska prorektora ds. Filii UMCS. Kierował Filią do 1981 r., a następnie, gdy w jej ramach utworzono Wydział Prawa i Administracji (przy dużym Jego udziale), został w nim prodziekanem (do 1987 r.). Przez ponad 20 lat (1978-1999) kierował w rzeszowskiej Filii UMCS Zakładem Historii Państwa i Prawa. Po przejściu na emeryturę profesor W. Ćwik nadal był czynny i podjął pracę w Uniwersytecie Rzeszowskim (od 2001 r.), jak też prowadził zajęcia akademickie w przemyskiej Wyższej Szkole Prawa i Administracji (od 1995 r.), Wyższej Szkole Administracji i Zarządzania w Zamościu (od 1999 r.) oraz Wyższej Szkole Menedżerskiej w Warszawie (od 2005 r.). W 1993 r. został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego.

Sylwetka naukowo-badawcza Władysława Ćwika wykrystalizowała się w latach jego pracy w lubelskiej Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego, szczególnie pod wpływem jej twórcy, prof. J. Mazurkiewicza. To J. Mazurkiewicz zainicjował i prowadził w środowisku lubelskim badania nad problematyką ustrojowo-prawną miast polskich, szczególnie prywatnych w drugiej połowie XVIII w. i w stuleciu XIX. W. Ćwik zaliczał się do jego pierwszych uczniów, nie więc dziwnego, iż już w 1957 r. wspólnie opublikowali bogate źródłowo, obszerne studium zatytułowane *Własność w miastach prywatnych Lubelszczyzny doby Księstwa*

Warszawskiego i Królestwa Kongresowego (1809-1866), na łamach *Annales UMCS* (sec. G, vol. IV, s. 1-138). Jak sami podkreślali, rozprawą tą włączali się w ciąg dyskusji naukowej w skali ogólnopolskiej nad mało wyjaśnionymi problemami miejskimi, do których przede wszystkim zaliczali zagadnienie specyfiki miast prywatnych, własności w miastach królewskich w czasach dawnej Polski, ciężarów feudalnych w miastach królewskich a szczególnie w miastach rządowych XIX w.

Władysław Ćwik zagadnienie to kontynuował i twórczo rozwijał, właściwie czyniąc z problematyki miejskiej tak w dawnej Polsce, jak i w okresie zaborów swój zasadniczy krąg badawczy. Stał się w tej dziedzinie niekwestionowanym autorytetem i specjalistą. Dowodem na to były dwie monografie: *Miasta królewskie Lubelszczyzny w drugiej połowie XVIII wieku*, Lublin 1988 (oparta na rozprawie doktorskiej z 1961 r. o stosunkach dominialnych w miastach lubelskich) oraz z tegoż roku *Pozostałości feudalne w miastach rządowych małopolskich terenów Królestwa Polskiego (1815-1866)*, która była podstawą wysoko ocenionego przewodu habilitacyjnego. Tezy w nich zawarte, pokazujące procesy przemian w miastach polskich od feudalizmu do kapitalizmu, ich powolność i przeszłe relikty, zwłaszcza własnościowe, postawy społeczne jak i czynniki zewnętrzne do dziś nie straciły na aktualności i nie są kwestionowane w nauce. Władysław Ćwik problematyce miejskiej omawianych lat poświęcił następnie kilkadziesiąt studiów monograficznych, artykułów, szkiców, recenzji, zajmując się dziejami miast nie tylko Lubelszczyzny, ale i całego Królestwa Polskiego jak też innych zaborów, zwłaszcza Galicji. Ważne Jego prace o charakterze bardziej ogólnym obejmowały m.in. kwestie działań Komisji Boni Ordinis w XVIII w., obywatelstwa miejskiego w Królestwie Polskim i działalności tzw. dozorców miejskich, własności w miastach polskich XVIII i XIX w., a z problematyki „małych ojczyzn” dotyczyły dziejów miast i miasteczek bliskiej Mu Zamojszczyzny, następnie w Lubelskiem, a po przeniesieniu się do Rzeszowa – z terenu dawnej Galicji.

Jednak twórczość Władysława Ćwika nie zamykała się w problematyce miejskiej. Ceniąc płodozmian naukowy, W. Ćwik razem z Jerzym Rederem z macierzystego wówczas lubelskiego Zakładu opublikowali książkę pt. *Lubelszczyzna – dzieje rozwoju terytorialnego, podziałów administracyjnych i ustroju władz* (Lublin 1977, ss. 208). Monografią tą W. Ćwik wkroczył w obszar badań nad historią administracji polskiej w wymiarze regionalnym, ale pionierski charakter pracy wskazał drogę do dalszych penetracji naukowych w skali szerszej. Dodać można, iż w tym czasie, w 1976 r., W. Ćwik był jednym z inicjatorów i współorganizatorów II Sympozjum Historii Administracji przygotowanego wspólnie z Instytutem Historii Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Efekty swoich badań nad historią polskich instytucji administracyjnych XVIII i XIX w. zawarł także w podręczniku pt. *Administracja w systemie ustrojowym polskim do 1939 r.* (razem z W. Mrozem i A. Witkowskim), wydanym w Przemyśle w 1997 r.

Podkreślić też należy badania Władysława Ćwika nad prawem karnym Królestwa Polskiego. Nie opublikował w tej materii wiele, ale ważne i ciągle aktualne pozostają Jego ustalenia dotyczące wprowadzenia na ziemiach polskich rosyjskiego kodeksu kar głównych poprawczych z 1845 r. oraz prawa łaski w Królestwie Polskim. Opracował też w III tomie *Historii państwa i prawa Polski* pod red. J. Bardacha *Prawo karne i postępowanie karne w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim* (Warszawa 1981), a razem z T. Opasem wydali w Rzeszowie w 1999 r. syntetyczne opracowanie pt. *Prawo sądowe w Polsce do 1939 r.*

Jeszcze w Lublinie, a następnie szerzej w Rzeszowie, Władysław Ćwik zajął się naukowymi relacjami polsko-austriackimi, szczególnie studiami Polaków na Uniwersytecie w Innsbrucku.

Wszystkie prace naukowe prof. Ćwika cechowały niezwykła rzetelność badawcza, oparcie się na szerokiej podstawie źródłowej, zwłaszcza archiwalnej, umiejętność pisanie w sposób wnikliwy, ale syntetyczny i komunikatywny. Mawiał za swoim mistrzem J. Mazurkiewiczem, iż jeżeli redakcja zamawia artykuł na dwa arkusze, to autor winien temat zmieścić w objętości półtora arkusza.

W okresie lubelskim W. Ćwik był promotorem dwóch rozpraw doktorskich: pierwszej autorstwa nieżyjącego już dra Waldemara Grądkowskiego o *Poczcie Królestwa Polskiego 1815-1914* (1974) i drugiej, niżej podpisanego, poświęconej *Sądownictwu administracyjnemu Królestwa Polskiego w latach 1815-1867* (1977). Prof. W. Ćwik „przejął” mnie w roku akademickim 1973/74 od borykającego się z kłopotami zdrowotnymi i odchodzącego na emeryturę prof. J. Mazurkiewicza, ale zaproponował zupełnie nowy temat, jak się okazało, nader trafnie dobrany i mający szerokie podstawy źródłowe. Zawsze podziwiałem Jego talent i umiejętności tak wyboru tematyki, jak i formułowania problemów badawczych nadających się do opracowań o mniejszym lub większym charakterze.

Dalsze Jego poczynania i osiągnięcia w kształceniu kadr naukowych jak i dydaktyczne, organizacyjne oraz społecznikowskie miały miejsce w środowisku rzeszowskim, o czym piszą Władysław Piotr Włazlak i Leszek Pawlikowicz w poświęconym pamięci prof. W. Ćwika tomie 8 (*Prawo*) „Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Rzeszowskiego” (2009). Tam też zamieszczona została bibliografia Jego prac naukowych z lat 1955-2009.

W naszej pamięci pozostał Władysław Ćwik jako człowiek przyjazny wszystkim, młodszym i starszym, życzliwy studentom i stawiającym pierwsze kroki w pracy naukowej, otwarty, imponujący pogodą ducha i niezrażający się przeciwnościami losu, z dużym poczuciem humoru.

Jednało Mu to sympatię środowiska nie tylko naukowego, ale i artystycznego. W Lublinie bowiem, a i poza jego granicami, znany był z twórczości literackiej o charakterze satyrycznym. I choć ukrywał się pod pseudonimami, Jego lekkie, ale i ostre pióro dostarczało wielu tekstów, skeczy, piosenek i tym podobnych utworów Polskiemu Radiu, czasopismom i gazetom, kabaretom (w latach 1960-1963 był nawet kierownikiem literackim głośnego kabaretu *Czart* w Lublinie), szopkom noworocznym, czy też uroczystościom uniwersyteckim i w środowiskach kulturalnych. Utwory te potrafił pisać nadzwyczaj szybko, często w noc poprzedzającą wydarzenie, które miały uczcić, a dzięki talentowi i erudycji, jak też pięknej formie, stawały się swoistym ewenementem, często przyćmiewając części oficjalne spotkań lub jubileuszy. W pamięci ludzi Uniwersytetu i naszego Wydziału zawsze pozostanie Jego obfity tom pt. *Mój ucieśzny UMCS* (1994) czy też *Mój ucieśzny fakultecik* (1995), napisany na 45-lecie Wydziału Prawa i Administracji i będący, jak sam pisał, „rodzajem kroniki Wydziału odbitej w nieco krzywym zwierciadle”.

Pochowany został prof. Władysław Ćwik w Lublinie na cmentarzu przy ul. Lipowej, a uroczystości żałobne zgromadziły oprócz rodziny i najbliższych liczne grono przyjaciół, współpracowników, uczniów i znajomych tak z Lublina, jak i Rzeszowa.

WOJCIECH WITKOWSKI (Lublin)

